

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARININ SINIFLANDIRILMASINDA MORFOLOJİK ESASLAR

Hayati DEVELİ*

13.-16. yüzyıllar arasında fonolojik, morfolojik ve sentaktik seviyede birleştirici özellikleri¹ itibariyle diğer Türk yazı dillerinden ayırt edilebilen bir Oğuzcanın varlığı açıktır. Bu dilin bir yazı dili hâline ulaşması göreceli olarak gecikmişse de 13. yüzyıldan itibaren hızlı bir şekilde gelişerek olgun bir seviyeye ulaşmıştır. Oğuzca İran, Azerbaycan, Irak, Suriye, Anadolu ve Balkanlarda geniş bir sahaya yayılmış olduğu ve Oğuz unsurları her zaman aynı siyasî içinde bulunmadıkları için konuşma dilindeki diyalektlerin zamanla gelişerek nihayet 17. yüzyılın sonlarından itibaren birden fazla yazı dili şeklinde teşekkül ettiklerini tespit edebiliyoruz. Bunlar bugün için Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi olarak adlandırılabilirler. Geriye doğru gidildiğinde bu ağızları belirleyen birleştirici özelliklerin ne zamandan itibaren ve hangi eserlerde teşekkül ettiğini tespit etmek, yani Oğuzcanın 14.-16. yüzyıllardaki ağızlarını ortaya koymak, Türk dili tarihi açısından halledilmesi gerekli bir iştir.

Daha önceki bir bildirimizde² Eski Türkiye Türkçesi ağızlarının tespiti üzerine bir deneme yapmış, bu tespitte fonolojik kriterlere dayanmıştık. Malzeme derlediğimiz kaynak metinlerdeki fonolojik verilerden bize göre diyalektolojik bir sınıflandırma için uygun olanlarını bir araya getirerek bunların düzenli dağılım gösterdiği kaynak metinleri tespit etmeye çalışmış ve elde ettiğimiz sonuçların bir sınıflandırma yapmamıza imkân sağlayıp sağlamadığını tartışmıştık. Bu ilk denemede kullandığımız kriterler ve ulaştığımız sonuçlar, bu çalışmanın sonuçlarını değerlendirmemize yardımcı olacağından burada kısaca verilecektir.

* Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi.

¹ Birleştirici özellikler : F. de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri* isimli eserinde bir dil'in varlığını mümkün kılan dilsel etkeni "birleştirici güç (force unifiante)" olarak adlandırır. Bunun zıddı, "ayırıcı güç (force particulariste)"dir. Ayırıcı güç, herhangi bir dil değişikliğinin oluşmasını ve yayılmasını sağlar. Birleştirici güç ise bir dili mümkün kılan özelliklerin değişmemesini sağlar, çeşitlenmelere karşı koyar. Bir ağız'ın doğuşunu sağlayan her ne kadar ayırıcı güç ise de o ağız grubunun kendi içinde tanımlanabilir bir dil topluluğu olmasını mümkün kılan da birleştirici güçtür. Dil değişiklikleri bir yere kadar yayılır ve sonra durur. İşte bu yayılım alanı bir diyalektin sınırlarını belirler. Artık bu sınırları belli alan için ayırıcı değil, birleştirici güç'ten bahsedilebilir (Saussure, 226-229). Saussure'un birleştirici güç olarak ifade ettiği kavram, aslında bir dil'i (ağız da bir dil'dir) tanımlamamızı sağlayan ortak özelliklerdir. Tarihî Türk dilleri için konuştuğumuzda meselâ Oğuzca ile Kıpçakça birçok ortak özellikler taşımalarına rağmen bunların birinde bulunmayıp diğerinde bulunan özellikler (çeşitli ses özellikleri, morfolojik biçimler, söz dizimi ve söz varlığı özellikleri), bizim bunlardan birini Oğuzca, diğerini Kıpçakça olarak tanımlamamızı mümkün kılıyorsa ve bu farklılıklar standart ise bunlara "birleştirici özellikler" diyebiliriz.

* "Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması", *The Linguistic Heritage of the Seljuks, Sources for the History of the South West Turkic Linguistic Varieties*, University of Mainz Institute of Oriental Studies, 25-27 Ocak 2002, Mainz - Almanya.

1) Dil uyumu; 2) $k > h$, 3) $b > m$, 4) gibi ~ bigi ~ kimi, 5) $b- > p-$, 6) $k > g$.

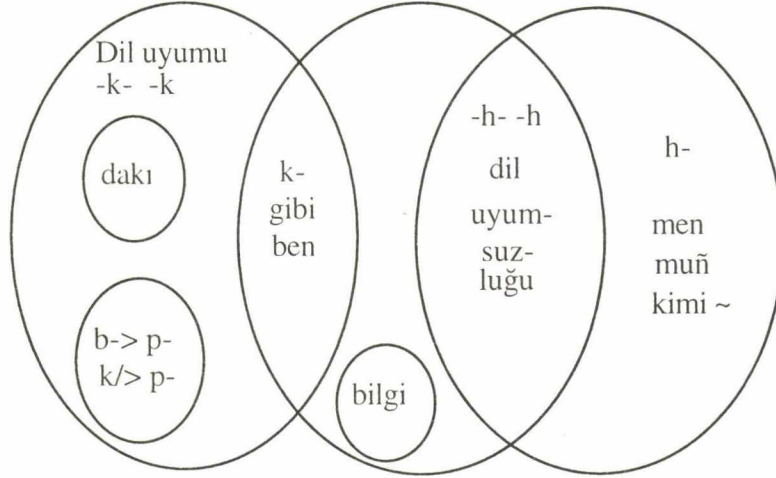
İlk dört kriter ana ağız gruplarının, 5. ve 6. kriterler ise alt ağız gruplarının tespitinde kullanılmıştır. 4. kriter aynı zamanda hem ana ağız gruplarının hem de alt ağız gruplarının tespitinde kullanılmıştır. Kaynak metinlerden elde edilen malzemenin bu kriterlere göre değerlendirilmesi sonucunda üç ana ağız grubu ve bazı alt ağız grupları tespit ettik. Bunların genel bir tanımı şu şekildedir:

I. Ağız grubu: Kelime içinde ve sonunda /k/ ları koruması, dil uyumunun bozulmaması, ben zamiri ve gibi edatlarıyla karakterize edilir. Anadolu'nun batısında yayılmıştır. Bu grubun en önemli alt ağız grubu Mukaddime'de temsil edilmektedir. Bu eser, kelime başında $b- > p-$ tonsuzlaşması ve kelimenin her yerinde görülen bir öndakası /k/ > /g/ tonlulaşması ile karakterize edilen bir alt ağız grubunu temsil eder. I. grubun içinde bir başka alt ağız grubu daha edatının fonolojik çeşitlenmesiyle ayırt edilir. Elvan Çelebi ve Suriye'de (Hama'da) yazılmış olan Nazmu'l-Hilafiyat'da *dahi* yerine *dağı* şekli standarttır.

II. Ağız grubu: Kelime içinde ve sonunda /k/ > /h/, değişmesi ve dil uyumsuzluğu temayülü ile karakterize edilir. Bu ağız grubuna ait metinlerin yazıldıkları coğrafyaya bakarak bu grubun Orta Anadolu'dan Azerbaycan'a kadar uzanan bir sahada yayıldığını kabul edebiliriz. *gibi* yerine *bigi* edatının kullanıldığı metinleri, bir alt ağız grubunu temsil ederler.

III. Ağız grubu: Kelime başında $k > h$, - değişmesi, bazı kelimelerde $b- > m-$ (men, maña, muña, min "bin" vs), *gibi* yerine *kimi* veya *tek* edatlarının kullanılması, bu ağız grubunu temsil eder. Bazı eklerde görülen dil uyumsuzluğu özelliğiyle ve kelime içindeki /k/ > /h/, değişmesiyle II. ağız grubuyla birleşir. Bu sonuçları aşağıdaki şekilde göstermeye çalıştık.

I. Ağız Grubu II. Ağız Grubu III. Ağız grubu



Fonolojik kriterlere dayanarak yaptığımız bu sınıflandırma denemesinden sonra, bu çalışmada 14.-16 yüzyıllar metinlerindeki morfolojik hususiyetlere göre diyalektolojik ayrılma ve gelişmeleri tespit etmeye yarayacak kriterler üzerinde duracağız.

ETT ağızlarını sınıflamada kullanacağımız morfolojik kriterleri tespit ederken eserlerdeki düzenli farklılıklar üzerinde durulması gerekir. Herhangi bir eser zamandaşlarından farklı bir eki düzenli olarak kullanıyorsa bu durum söz konusu eserin herhangi bir ağız sınıfını temsil ettiğini gösterir. Düzenlilik kavramı üzerinde tartışılabilir. Bununla kastettiğimiz herhangi bir morfemin herhangi bir eserde tesadüfî olamayacak bir sıklıkta kullanılmasıdır. Sözelimi ünlüyle biten isim tabanlarına getirilen +nI yükleme hâli ekinin bir eserde defalarca kullanılması o eserin ait olduğu ağız grubunu belirlememize yardım ederken, birkaç defa geçen bir morfem veya fonolojik özellik aynı emniyetle ağız tespitine yardımcı olmaz. Bu dönemde muhtelif Türk bölgeleri arasında hem nüfus göçü hem de bilgi akışının yoğunluğu dolayısıyla dilsel etkileşim de güçlüdür. Bu yüzden herhangi bir Anadolu metninde Doğu Türkçesi özellikleri seyrek olarak bulunuyorsa bunu moda, özenme, tesir altında kalma gibi sebeplerle izah etmeliyiz. Söz konusu etkilerin yoğun olarak bulunduğu ve “karışık dilli” olarak adlandırılan kimi metinler zaten ağız sınıflandırmasının konusu olamaz. Bundan dolayı kimi metinlerde karşımıza çıkan bol-, -GAy, -Urmen vs. gibi Oğuzca’ya uymayan verileri değerlendirme dışı bırakmak zorunludur.

Aşağıda ele aldığımız morfolojik kriterlere göre ortaya çıkan dağılımın sonucu 14.-16. yüzyıllar metinlerinin esas olarak iki ana ağız grubuna ayrılabilceğini göstermektedir. Bunlar bugünkü Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinin temelini oluşturan ağızlardır. Bunlardan birincisine Türkiye ağızı, diğerine Azerbaycan ağızı diyebiliriz. Yazı dilinin her zaman standartlaşma temayülünde olması, yazı ile uğraşan okumuş yazmış kimselerin kendi yöresel özelliklerinde ziyade merkezde oluşan standart yazı dilinin özelliklerine uyma gayretleri, bugünkü anlamda çok alt ağızlara inebilen bir diyalektoloji çalışmasına imkân vermemektedir. İlk dönem Oğuzca metinler içinde başat olan Türkiye diyalekti diyebileceğimiz ağızdır; zira yüksek kültür bilhassa Anadolu’da gelişmiş, Anadolu’nun tesiri Memluk ve Azerbaycan sahalarını da etkisi altına almıştır. Azerbaycan diyalektinin ilk temsilcilerinden sayılabilecek Nesimî’nin dilinin bile esasen Türkiye ağızı unsurlarıyla oluşmuş olması bu kültürel etkinin doğal bir sonucudur. Azerbaycan ağızı asıl bağımsız gelişmesini ayrı bir siyasi teşekkül oluşturduktan sonra sağlayabilmiştir. Bu da yaklaşık olarak Akkoyunlu, Karakoyunlu ve sonra Safevî dönemlerine tekabül ediyor. Bu devirlerde bile etkileşim tamamıyla ortadan kalkmış değildir. Türkmenceyi ise tam olarak teşhis etmek çok kolay değildir. Çağataycanın ve Batı Oğuzcasının tesirleri Türkmen diyalektine ait ağırlıklı unsurlar taşıyan metinlerin ortaya çıkmasını hayli geciktirmiştir.

14.-16. yüzyıl metinlerinin morfolojik esaslara göre tasnifinde belirgin sonuçlar üretebilecek başlıca morfolojik unsurlar şunlar olabilir:

+nI Yükleme hâli eki: Oğuzca metinlerde bu dönem için yükleme hâli eki yaygın olarak +(y)I, 3. teklik şahıs iyelik ekinden sonra +n’dir. Kimi metinlerde

ünlülerden sonra +nI şeklinin kullanıldığını görmekteyiz . Bu morfem Azerbaycan ağzının karakteristik özellikleri arasındadır:

divâne+nı, pâre+nı (Kışveri); mâcerâ+nı (Hayali-i Gülşeni); kamu+nı, Ya'kûb+nı, Mustafâ+nı, cânım+nı, 'Alî+nı, zülfûn+nı, bularnı (Şah İsmâil); Mûsâ+nı, peri+nı, Leylî+nı (Fuzulî) vs.

-Up Öğrenilen geçmiş zaman eki: Öğrenilen geçmiş zaman esasen –mİş morfemiyle teşkil edilmekle birlikte kimi metinlerde –Up zarffiil eki + şahıs eki yapısı da bu zamanı teşkil etmekte kullanılmıştır. Üçüncü şahıs için –UpdUr yapısının öğrenilen geçmiş zaman teşkilinde kullanılması daha yaygın olup bütün Oğuz grubu ağızlarında değişen sıklıklarda kullanıldığı görülür. Ancak birinci ve ikinci şahısların kullanımı bazı eserlerde yoğunlaşmakta, böylece bu ek sınıflandırma için elverişli bir kriter hâlini gelmektedir:

-UbAm: kalubam, olubam (Kışveri); olubam garka-i girdâb-ı cünûn, ma'mur edübem, tahkîk edübem işüm hatâdur, ma'lum edübem, hâr olubem (Fuzulî)

-UpsAn: geyüpsen, yâd edüpsen, dermeyipsen (Kışveri); görüpsen (Şah İsmâil); sehv edüpsen, karâr edüpsen, ihtiyâr edüpsen, iftihâr edüpsen, şîâr edüpsen, âşinâ olupsen, mübtelâ olupsen (Fuzulî); dönübem (Gülşeni).

-UpdUr: kuyulupdur (Şeyyad), şâd olupdur, vâlih ü hayrân olupdur, kurbân olupdur (Nesimî); beñzedipdür (Kadı Burhaneddin); ulaşıpudur, gelüpdururlar (Fütuhuşşam); hizmet-i merdân kılupdur, unudupdur, ölüpdür (Kışveri); bitüpdür, virüpdür (Şah İsmâil); gark-âb olupdur (Hakiki); tûtî olupdurur (Karamanlı Aynî); bulupdur (Fuzulî) vs.

-UpdUr şekli diyalektolojik tasnif için karakteristik değildir. Türkiye diyalekti metinlerinde de karşımıza çıkabilmektedir. –UbAm ve –Upsen şekilleri ise Azerî diyalektinin karakteristikleri arasındadır. Nesimî'de –UbAm ve –UpsAn şekillerini tespit edemedik. Ancak bütün bu metinlerde –mİş morfemi de kullanılmaktadır.

H. Mirzazade, *Azerbaycan Dilinin Tarihi Morfolojyası* (Baku 1962) isimli eserinde öğrenilen geçmiş zaman ekinin tarihi yapısını ve günümüz Azerbaycan Türkçesindeki durumunu şöyle bir tablo ile karşılaştırmaktadır:

	XV.–XVI. yy.	Çağdaş Azerbaycan Türkçesi	
		Konuşma dili	Yazı dili
1. tkl.	durubem	durmuşam	durmuşam
2. tkl.	durubsan	durupsan	durmu(ş)san
3. tkl.	durub	durupdur	durmuşdur
1. çkl.	-	durmuşug	durmuşug
2. çkl.	durubsuz	durubsuz	durmu(ş)suz
3. çkl.	durublar	durublar	durmuşlar

-An Sıfatfiil eki: Bu morfem bir şimdiki zaman, geniş zaman ve bazen de

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARININ
SINIFLANDIRILMASINDA MORFOLOJİK ESASLAR

gelecek zaman sıfatfiili teşkilinde kullanılırken bilhassa Fuzûlî'de zaman zaman geçmiş zaman sıfatfiili fonksiyonunu da taşımaktadır. Ekin bu fonksiyonunu taradığımız diğer metinlerde tespit edemedik. Bu da söz konusu gelişmenin nispeten yavaş ve geç gerçekleştiğini gösterir:

Rahm et ey şeh dil-i derviş çeken âhlara
Ki gedâ âhi eser eyler olur şâhlara (Fuzulî, Divan)

Fitrat rakamın çeken zamanda
Hakkâ ki bu emr- künfekânda (Fuzulî, Leylâ ve Mecnûn)

Diğer metinlerde –An morfeminin bu fonksiyonunu tespit edemedim. Ancak sonraki yüzyıllarda bu kullanımın gitgide Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde karakteristik olduğu malumdur.

-Anda Zarffiil eki: Bu zarffiil ekine Azerbaycan ağzı metinlerinde rastlanmaktadır. Türkiye ağzı metinlerinde bu morfeme rastlanmamaktadır.

düşende (Nesimî), derâb idende, görende, berâber olanda (Şah İsmâil); görende, yazanda (Hakiki) bîdâr olanda, olanda cûda, uyananda, yorulanda (Fuzulî)

-GAÇ Zarffiil eki: Oğuzcada seyrek kullanılan bu ek kimi 16. yüzyıl Azerbaycan ağzı metinlerinde görülmektedir. Türkiye ağzı metinlerinde bu ek yerine -IncA veya -IcAK zarffiil ekleri kullanılır. Tabii, -IncA ve -IcAK ekleri Azerbaycan ağzı metinleri için de karakteristiktir. Seyrek olarak kullanılan -GAÇ eki, Azerbaycan Türkçesi için 19. yüzyıldan itibaren arkaikleşmiş ve bunun yerini -cAK zarffiil eki almıştır (Mirzazade, 294-295).

Neyleyem görgeç yüzün çün ihtiyar elden gider (Şah İsmail)

Ruhun görgeç olur sûz-ı derûna derd-i dil hâsıl
Bahar eyyâmı sıçrar berk-i rahşende sehâb oynar (Fuzulî, Divan)

Hicrân gecesin görgeç dūzah elemin bildim
Kim rûz-ı kıyâmetdir yârin şeb-i hicrânı (Fuzulî, Divan)

Geniş zamanın olumsuzu:

Geniş zamanın olumsuzu için –mAz morfeminin kullanılması Oğuzca için standarttır. Ancak zamanla Azerbaycan ağızlarında 1. teklik şahısta -mAn ~ -mAnAm şekli ayırıcı bir özellik hâline gelmiştir. Nesimî'nin şiirlerinde seyrek olarak örneklerini görmeye başladığımız bu morfem, Kışverî, Şah İsmail, Fuzulî, Hayalî-i Gülşenî gibi şairlerin şiirlerinde –mAz ile birlikte ve giderek artan sıklıkta kullanılmaya başlar.

-mAzAm: sığmazam, vermezem, fâş eylemezem, dönmezem, ölmezem (Nesimî); bilmezem (Kışveri); bilmezem (Hakiki); terk eylemezem, idrâk etmezem, bilmezem (Fuzulî)

-mAn ~ -mAnAm: diyebilmen (Nesimî); bilmen, olabilmen, sarabilmen, tapman (Kışveri); olman, demenem, demen (Fuzulî); bilmenem, bahmanam, dimenem (Hakiki), istemen, diñlemen, gitmen, kabûl itmen, terk eylemen (Şah İsmâil); sığınman, bilmen (Hayalî-i Gülşenî)

Bunların dışında metinlerde tesadüf olunan ve bir diyalektolojik farklılığa işaret ettiği açık olan şekiller vardır. Ancak bunlar belli bir kullanım sıklığına ulaşmadıkları için emniyetli bir şekilde ağız grubu tayinine imkân vermemektedirler.

Sonuç:

Ele aldığımız morfolojik kriterlere göre Eski Türkiye Türkçesi metinlerinin iki ağız grubuna ayrılacağı görülmektedir. Bunlardan biri Azerbaycan ağızı, diğeri ise Türkiye ağızıdır. Bu sonuç, fonolojik kriterlere göre yapılan değerlendirmeyle de esasen örtüşmektedir. Fonolojik kriterlere göre I. ve II. ağız grubu olarak ayrılabilen ağızlar, morfolojik kriterler açısından birleştirici özellikleri itibariyle tek bir ağız olarak karşımıza çıkmaktadırlar. III. ağız grubu morfolojik esaslara göre de ayrı bir grup teşkil etmektedir.

Kısaltmalar:

Cerrahiyye.	: Cerrahiyyetü'l-Haniyye.
Çarh.	: Çarhname, Ahmed Fakih.
Elferec.	: Elferecü ba'de's-şidde.
Elvan Çelebi.	: Menâkıbu'l-Kudsiyye, Elvan Çelebi.
Fütüh.	: Fütuhu's-Şam Tercümesi, Erzurumlu Kadı Darir.
Gunya.	: Kitab-ı Gunya.
Gülîstan.	: Gülîstan Tercümesi, Manyalı Kadı Mahmud
Hurşid.	: Hurşidname, Şeyhoğlu Mustafa
İbn Kesir.	: Tarih-i İbn Kesir Tercümesi, Şirvanlı Mahmud.
Kadı Burhaneddin.	: Kadı Burhaneddin Divanı
Karamanlı.	: Karamanlı Ayni Divanı.
Kemaliyye.	: Kemaliyye, Şirvanlı Mahmud.
Kur'an Tercümesi.	: XV. Yüzyıl Başında Yapılmış Bir Kur'an Tercümesi.
Marz.	: Marzubanname Tercümesi, Şeyhoğlu Sadrüddin.
Miftah.	: Miftahu'l-Cenne, Ahmed-i Dai.
Mukaddime	: Kitâbu Mukaddimeti fî İlmî'l-İbâdât, Kutbeddin İznikî.
Müntahab.	: Müntahab-ı Şifa, Hacı Paşa.
Nazm.	: Nazmu'l-Hilafîyyat Tercümesi.
Süheyl.	: Süheyl ü Nevbahar.
SVTM	: Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri.
Şeyhî.	: Şeyhî Divanı.
Şeyyad.	: Yusuf u Zeliha, Şeyyad Hamza.
TS	: Tarama Sözlüğü.
Varka.	: Varka ve Gülşah, Yusuf-ı Meddah.

Kaynaklar

- AKKUŞ, Muzaffer [Haz.] (1995) *Kitâb-ı Gunya*, Ankara: TDK Yay.
- ALTUN, Nesrin (1996) "Erzurumlu Darir'in Fütûhu's-Şam Tercümesi, Giriş-Metin-Açıklamalı Dizin, Doktora Tezi", İstanbul: Marmara Üni., .
- AYAN, Hüseyin [Haz.] (1979) *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşid-nâme (Hurşid ü Ferahşâd), İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Erzurum: Atatürk Üni. Yay.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1938) *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl-ü Nevbahar*, Breslau.

- BİLGİN, Azmi [Haz.] (1996) *Nazmu'l-Hilâfyyat Tercümesi*, Ankara: TDK Yay.
- CEMİLOĞLU, İsmet (1994) *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Ankara: TDK Yay.
- ÇINAR, Türkân Alvan [Haz.] (1998) *Hayâl-i Gülşenî Dîvânı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİLÇİN, Cem [Haz.] (1991) *Mes'ûd bin Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahâr*, İnceleme-Metin-Sözlük, Ankara.
- DİLÇİN, Dehri [Derl.] (1946) *Şeyyâd Hamza Yûsuf ve Zeliha*, İstanbul: TDK Yay.
- ERGİN, Muharrem (1951) "Kadı Burhanettin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi", İ.Ü. TDED, III: 287-327.
- GANDJEİ, Tourkhan (1959) *Il Canzoniere di Şâh İsmâ'ül Haţâ'l*, Napoli: Instituto Universitario Orientale: 54+163.
- GÜLSEVİN, Gürer [Haz.] (1989) *Ahmed-i Da'î, Miftâhü'l-Cenne (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizimi)*, Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAHAN, Leyla (1996) *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK Yay.
- KARAHAN, Leylâ [Haz.] (1994) *Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yûsuf – Yûsuf u Züleyha*, Ankara: TDK Yay.
- KOÇ, Mustafa [Haz.] (1998) *Elferecî Ba'de's-Şidde*, 1. Cilt (Dil İncelemesi-Metin), 2. cilt (Sözlük), Doktora Tezi, İstanbul: İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KORKMAZ, Zeynep [Haz.] (1973) *Sadrüddin Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Ankara: A. Ü. DTCF Yay.
- KÖKTEKİN, Kâzım [Haz.] (2001) *Yûsuf-ı Meddâh, Varka ve Gülşah (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Dizin)*, Erzurum: Atatürk Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.
- Kutbeddin Muhammed İznikî, Kitabu Mukaddimeti fi-İlmi'l-İbâdât**, Yazma, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesi.
- MACİT, Muhsin (2002) *Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah ve Türkçe Şiirleri*, Ankara: Grafiker Yay.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1958) *Sultan Vele'd'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.
- MANSUROĞLU, Mecdut [Haz.] (1956) *Ahmed Fakîh, Çarhname*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay.
- MERMER, Ahmet [Haz.] (1997) *Karamanlı Aynê ve Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- MİRZAZADE, H. (1962) *Azerbaycan Dilinin Tarihi Morfolojyası*, Bakü.
- ÖNLER, Zafer [Haz.] (1999) *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa), Müntahab-ı Şîfa, II, Sözlük*, İstanbul: Simurg.
- ÖZKAN, Mustafa [Haz.] (1993) *Mahmud b. Kâdî-i Manyas, Gülistân Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara: TDK Yay.
- SAUSSURE, F. (1985) *Geneldilbilim Dersleri*, (Çeviren: Berke Vardar), Ankara. *Tarama Sözlüğü VII*, Ankara: TDK Yay.
- TİMURTAŞ, F. Kadri (1977) *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.

- TİMURTAŞ, F. Kadri (1980) *Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn'i, İnceleme-Metin*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.
- TOPALOĞLU, Ahmet [Haz.] (1978) *Muhammed bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi*, 2. Cilt (Sözlük), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- TULUM, Mertol (2000) *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul, Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul: Deniz Yay.
- YELTEN, Muhammet [Haz.] (1993) *Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye (Giriş, İnceleme, Cümle bilgisi, Metin, Sözlük)*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay.
- YELTEN, Muhammet [Haz.] (1998) *Şirvanlı Mahmud, Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.